

Nagy Julianna

A MEZŐGAZDASÁGI MAGÁNTERMELŐK GAZDASÁGI
HELYZETE SAJÁT VÉLEMÉNYEIK ALAPJÁN EGY
VAJDASÁGI TELEPÜLÉS PÉLDÁJÁN

A MAGÁNGAZDASÁGOK TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI JELLEMZŐI

1. A MAGÁNGAZDASÁGOK SZÁMA

Magángazdaságnak számítanak azok a háztartások, amelyek legkevesebb 10 árnyi földterülettel rendelkeznek.

Az elmúlt 20 év alatt a következőképpen alakult a háztartások, illetve a magángazdaságok száma Feketicsen:

1. táblázat (4) és (5)

Év	Háztartások száma	Háztartások lakosainak száma	Magángazdaságok száma	Magángazdaság lakosainak száma
1961.	1803	5484	1308	4009
1971.	1609	4889	1161	3550
1981.	1623	4674	940	2800

A táblázatból láthatjuk, hogy az utóbbi húsz év alatt 14,8%-kal csökkent a falu lakossága, és ennek megfelelően csökkent a háztartások, a magángazdaságok és a magángazdaságok lakosainak száma is.

1961-ben 1308 magángazdaság volt, 1981-ben pedig 940. Ez azt jelenti, hogy 20 év alatt 28,13%-kal csökkent a számuk. Ez a csökkenés azonban nem volt egyenletes, ugyanis az első 10 évben (1961–1971-ig) 11,23%-os volt, az 1971–81-es időszakban pedig 16,90%-os. A magángazdaságok számának csökkenésére a falu lakosságának általános csökkenésén kívül más tényezők is hatottak. A gazdasági tényezők közül legfontosabb az általános gazdasági fejlődés, illetve a nem mezőgazdasági tevékenységek fejlődése, amelyek lehetővé tették, hogy a mezőgazdasági lakosság egy része elhagyva a földjeit, sőt a falut is, más tevékenységgel kezdjen foglalkozni.

A lakosságnak ez a része eladja a földjét, elsősorban a társadalmi szektornak. A községben ugyanis az a gyakorlat, hogy ha valaki el akarja adni földjét, a vételnél elsőbbségi joga a helybeli mezőgazdasági birtoknak van. Ez azt jelenti, hogy a földterületet fel kell kínálni a birtoknak, és ha annak nem felel meg a nagyüzemi gazdálkodás szempontjából, csak akkor lehet eladni egyéni termelőnek. (1)

Tehát a magánszektor csökkenésével párhuzamosan gyarapodott a társadalmi szektor, amelyet a következő táblázat szemléltet: (5)

2. táblázat

Év	Magán- szektor (ha)	%	Társadal- mi szek- tor (ha)	%	Össz megmű- velhető ter. (ha)	Meg nem művel- hető	össz terület
1971.	3300	58,2	2372	21,8	5672	396	6068
1981.	2718	47,77	2972	52,23	5690	378	6068

Nemcsak a magángazdaságok száma, hanem a magángazdaságok lakosainak száma is csökkent a vizsgált időszakban, méghozzá kb. 30%-kal, vagyis gyorsabb ütemben csökken a magángazdaságok lakosainak száma, mint a magángazdaságoké. Ennek eredményeképpen 1981-ben egy magángazdaságon átlagban 2,9 lakos élt, 1961-ben pedig 3,1, vagyis az elmúlt időszakban átlagban csökkent a magángazdaságok lakosainak száma.

A magángazdaságokról még el kell mondani, hogy 4 típusuk van jelen a faluban: (6)

1. „tisztá mezőgazdasági”-nak számít az a magángazdaság, amelynek minden tagja egyéni termelőként dolgozik a saját gazdaságán, vagyis nincs olyan tagja, aki a gazdaságon kívül volna állandó munkaviszonyban,

2. „vegyes mezőgazdasági” – az ilyen magángazdaságnak egyes tagjai egyéni termelők a saját gazdaságukon, más tagjai pedig állandó munkaviszonyban vannak a gazdaságon kívül,

3. „nem mezőgazdasági termelők gazdasága” – ami azt jelenti, hogy a magángazdaság minden tagja állandó munkaviszonyban van és egyik tagnak sem alapfoglalkozása a saját gazdaságán való termelés. Gazdaságukat tehát csak kiegészítő jövedelemforrásként és kiegészítő tevékenységként kell figyelembe venni, s itt találkozunk a „munkás-paraszt” kategóriával,

4. „idős gazdaságok” – amelyek azért jönnek létre, mert: a) az előregedett tagoknak nincs utódjuk, b) az aktív tagok elhagyták a gazdaságot, a tulajdonos pedig már előregedett.

Lássuk, hogyan alakult az 1961–1971–1981-es időszakban típusonként a magángazdaságok száma: (4) és (5).

3. táblázat

A magángazdaság típusa	1961.	%	1971.	%	1981.	%
tiszta mezőgazdasági	674	51,5	576	49,6	382	40,7
vegyes mezőgazdasági	348	26,6	328	28,2	322	34,2
nem mezőgazdasági	179	13,7	158	13,6	148	15,7
idős gazdaságok	107	8,2	99	8,6	88	9,4
	1308	100,0	1161	100,0	940	100,0

A táblázat alapján megállapíthatjuk, hogy mindegyik típus abszolút száma csökken. Ellenben, ha tovább vizsgáljuk, hogy az egyes típusok hány százalékban vesznek részt az össz magángazdaságban, akkor a következőket állapíthatjuk meg:

a) a „tisztá” magángazdaságok részaránya csökken, míg 1961-ben a magángazdaságoknak több mint a fele ehhez a típushoz tartozott, addig 1981-ben valamivel több mint a 40%-uk.

b) Az 1961-es évhez viszonyítva 1981-ben jelentősen megnövekedett a „vegyes” gazdaságok részaránya. Ez azzal magyarázható, hogy megnőtt azoknak a tagoknak a száma, akik a gazdaságon kívül léptek munkaviszonyba, de továbbra is a gazdaságban maradtak.

c) A 3. típusú magángazdaságok abszolút száma csökkent ugyan, de a részarányuk valamelyest növekedett.

d) Az „idős” magángazdaságok részaránya lassan, de biztosan nő, nem annyira az utód hiánya miatt, hanem azért, mert az aktív tagok vagy elhagyják a gazdaságot vagy más tevékenységet folytatnak, a tulajdonos előregedésével pedig a gazdaság bekerül az „idős” kategóriába.

2. A MAGÁNGAZDASÁGOK BIRTOKMEGOSZLÁS SZERINT

A magángazdaságok számát a birtokmegoszlás és a birtok alakulása szerint a következő táblázat szemlélteti:

4. táblázat (4) és (5)

Birtoknagyság (ha)	1961.	%	1971.	%	1981.	%
0 – 1,0	414	31,6	308	26,5	268	28,5
1,1– 3,0	559	42,8	518	44,6	417	44,4

Birtoknagyság (ha)	1961.	%	1971.	%	1981.	%
3,1– 5,0	178	13,6	196	16,9	136	14,5
5,1– 8,0	112	8,6	98	8,5	87	9,2
8,1–10 ha	45	3,4	41	3,5	32	3,4
	1308	100,0	1161	100,0	940	100,0

A mellékel adatokból a következőket szűrhetjük le:

a) A 0–1,0 hektáros apróbirtokok abszolút száma állandóan csökkent, az össz magángazdaságban való részvételük pedig az 1961–71-es időszakban csökkent, majd a következő 10 évben valamelyest növekedett.

b) Az 1,0–3,0 ha-os törpebirtokok részaránya volt a legnagyobb a vizsgált 20 év folyamán, és kb. egy szinten mozgott, azzal, hogy az abszolút számuk állandóan csökkent. Ilyen törpebirtokokkal úgyszólván csak a „nem mezőgazdasági” és „vegyes” gazdaságok rendelkeznek.

c) A kisbirtokok (3,1–5,0 ha) abszolút száma az 1971–81-es periódusban kb. egyharmadával csökkent. Ennek egyik oka, hogy a kisbirtokkal rendelkező gazdaságok elsősorban vásárlás útján növelték birtokukat és átkerültek a középbirtokosok soraiba. Ide főleg a „vegyes” magángazdaságok tartoznak, de van közöttük „tisza” és „idős” gazdaság is.

d) Noha a középbirtokok száma állandóan csökkent, a utóbbi időben mégis növekedett a részarányuk az össz magángazdaságban. Elsősorban a „tisza mezőgazdasági” magángazdaságok rendelkeznek középbirtokkal, de van közöttük „vegyes mezőgazdasági” és „idős” magángazdaság is.

e) Ebbe a csoportba a földmaximumosok, vagyis a „módosabb” parasztok tartoznak. A táblázatból látjuk, hogy a földmaximumok és az attól valamivel kisebb birtokok részaránya kb. egy szinten mozog, viszont az abszolút számuk állandóan csökken. Ennek magyarázata, hogy az utód önállósulásával az egymást követő nemzedékek, vagy adott esetben az örökösök között kisebb birtokokra osztódik a földmaximum. Földmaximummal elsősorban a „tisza mezőgazdasági” magángazdaságok rendelkeznek, de akad a „módosabbak” között (már ami a birtok nagyságát illeti) „vegyes mezőgazdasági” és „idős” magángazdaság is. Ez utóbbiak azonban munkaerő és gépek hiánya miatt együttműködnek a mezőgazdasági birtok társastermelési részlegével.

3. AZ AKTÍV MEZŐGAZDASÁGI LAKOSSÁG

Ennél a kérdésnél is egy táblázatból kell kiindulni: (4) és (5)

5. táblázat

Év	Magángazd. lakosság	Össz mezőg. lakosság	%	Aktív mezőg. lakosság	%
1961.	4009 (3,1)*	3700 (2,8)	92,3	1475 (1,1)	39,9
1971.	3550 (3,05)	2523 (2,8)	71,1	1085 (0,9)	43,0
1981.	2800 (2,9)	916 (0,9)	32,7	459 (0,5)	50,1

* A zárójelben levő számok azt mutatják, hogy hány mezőgazdasági, illetve aktív mezőgazdasági lakos jut egy magángazdaságra.

Azt már korábban is megállapítottuk, hogy a magángazdaságoknak 3,1-ről 2,9-re csökkent az átlaglakossága. Bennünket azonban most a magángazdaságok mezőgazdasági, illetve aktív mezőgazdasági lakossága érdekel.

A táblázatból látjuk, hogy az össz mezőgazdasági lakosság az elmúlt 20 év alatt kb. egynegyedére csökkent, vagyis 3700-ról 916-ra, magángazdaságonként pedig 2,8-ról 0,9-re csökkent az átlaguk.

Az össz mezőgazdasági lakosságon belül érdekes az aktív mezőgazdasági lakosság alakulása. Az össz mezőgazdasági lakosságban való részarányuk állandóan nőtt, 1981-ben elérte az 50%-ot. Ennek ellenére 1961-től 1981-ig több mint egyharmadára csökkent az aktív mezőgazdasági lakosság, gazdaságonként pedig 1,1-ről 0,5-re.

Arról is volt már szó, hogy ezt elsősorban az általános gazdasági fejlődés és a nem mezőgazdasági tevékenységek fejlődése okozta, s így az utóbbi 10 évben ugrásszerűen megnőtt a nem mezőgazdasági tevékenységet folytatók száma, az aktív mezőgazdasági lakosság száma pedig állandóan csökkent.

Sajnos, adatok hiányában birtokmegoszlás szerint nem tudtam kimutatni az aktív mezőgazdasági lakosságot.

4. A MAGÁNGAZDASÁGOK FELSZERELÉSE

Összehasonlítva a magángazdaságok gépi felszerelését 1961-ben és 1981-ben megállapíthatjuk, hogy a 20 év e téren jelentős változást hozott.

1961-ben a magángazdaságok mezőgazdasági gépekkel és eszközökkel való felszerelését (hogy csak a fontosabbakat említsem) 471 lövontatású eke, 129 vetőgép, 504 kézi permetező, 27 daráló képezte. A magánszektornak tehát korántsem állt rendelkezésére elegendő eszköz és felszerelés ahhoz, hogy idejében és kifogástalanul el tudja végezni az egyes munkálatokat. A műszakilag túlhaladott és elavult eszközökkel nem lehetett biztosítani az intenzív mezőgazdasági termelést, ezért a magántermelők az akkori földművesszövetkezet gépi szolgáltatásait vették igénybe.

Húsz év után, 1981-ben a tartományi statisztikai hivatal adatai szerint a feketicsi magángazdaságok a következő mezőgazdasági gépekkel és eszközökkel rendelkeztek (szintén csak a fontosabbakat említem):

6. táblázat

Eszköz neve	Eszközök száma	Eszközzel rendelkező gazd. száma
1. traktor	54	51
2. traktoreke	199	199
3. kombajn	5	5
4. vetéselőkészítő	17	17
5. tárcsa	9	9
6. borona	16	16
7. vetőgép	38	38
8. motoros permetező	26	26

Mivel a gépek és eszközök beszerzése komoly anyagi befektetést igényel, így jóformán csak a módosabb parasztnak, a középparasztságnak és a föld-maximumosoknak van rá lehetőségük.

Akik nem rendelkeznek megfelelő gépi felszereléssel, azok a helybeli mezőgazdasági birtok társastermelési részlege gépi szolgáltatásait veszik igénybe, vagy a társulás különböző formáin keresztül biztosítják földjeik művelését. Ezenkívül maguk a magántermelők is végeznek egymásnak gépi szolgáltatást.

Lényeg az, hogy a magánszektor a jelenlegi felszerelésével mindig optimális időben és minőségesen el tudja végezni a különböző mezőgazdasági munkákat.

A mezőgazdasági gépek elterjedésével hirtelen lecsökkent az ígásjószág-, elsősorban a lóállomány a magánszektoron, amelyet a következő adatok bizonyítanak:

7. táblázat (4) és (5)

Év	Lovak száma	Lóval rendelkező magángazdaságok száma
1961.	570	375
1971.	187	128
1981.	101	72

Igáslóval és lóvontatású mezőgazdasági eszközökkel elsősorban a törpe- és kisbirtokok rendelkeznek, de még ma is akad közöttük egy-két maximumos, aki még nem gépesítette a gazdaságát.

Ennél a kérdésnél említem meg a magánszektor jószágállományát is, elsősorban a szarvasmarha- és sertésállományt, mivel ezek a legjelentősebbek:

8. táblázat (4) és (5)

Év	Szarvasmarha száma	Szarvasmarhával rendelk. gazd.	Sertés száma	Sertéssel rendelk. gazdaság
1961.	935	367	6646	721
1971.	1910	685	4589	498
1981.	1275	459	4339	471

A jószágtenyésztésről el kell mondani, hogy súlyos gondokkal küzd, amelyek elsősorban a termelőre nézve kedvezőtlen jószágár alakulásában és a takarmány beszerzésének nehézségeiben nyilvánulnak meg. Ezzel magyarázható a jószágállomány ingadozása (szarvasmarha) és csökkenése (sertés).

Az 1983-as év a jószágállomány megmentésének jegyében kezdődött. Az említett birtok társastermelési tmsz-ának kezdeményezésére indult egy akció a jószágtenyésztés fellendítésére a magánszektoron is, mivel a meglevő állomány távol áll a húsellátási igények kielégítésétől.

Elsősorban a felmerült gondokat kellene szervezeten megoldani, hogy számítani lehessen a jószágállomány gyarapodására.

5. A MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉS SZERKEZETE A MAGÁNSZEKTORON

Az össz művelhető terület (5690 ha) 52,23%-a, azaz 2972 ha, tehát több mint fele, társadalmi tulajdonban van. 47,77% illetve 2718 ha képezi a magángazdaságok birtokát. Ennek a területnek 98,7%-a (2682 ha) szántóföld, a szőlő és gyümölcsös mindössze 34 ha, a legelő pedig csupán 2 ha-nyit tesz ki.

A termelés irányvonala a magánszektoron az elmúlt húsz év alatt növénytermesztési-állattenyésztési jelleget öltött, vagyis a hangsúly főként a növénytermesztésen volt.

Elsősorban gabonafélék termesztek (a szántóföldek kb. 80%-án), kisebb mértékben ipari növényt, a takarmánynövények vetési területe pedig elenyésző volt, ami a jószágállomány gyenge és helytelen takarmányozására mutat rá.

A gabonafélék össz vetésterületének 55–60%-án kukoricát termesztek, második helyen 20%-kal a búza állt, az árpa és a zab vetésterülete viszont jelentéktelen volt.

Az ipari növények közül elsősorban napraforgót termesztek, bár a napraforgó vetésterülete a gabonafélékéhez képest nagyon kicsi volt. Cukorrépa szintén kis területen vetettek, ellenben az aránylag magas hozam ezt ellensúlyozta.

Az elmondottakból látszik, hogy a magánszektoron azokat a kultúrákat termesztek, amelyeknek a termelése gépesített, és amelyeknek kedvező piaci árak voltak, de ugyanakkor elhanyagolták a takarmánynövény termesztését, amelyek viszont az állattenyésztés szempontjából nélkülözhetetlenek.

Azt is el kell még mondani, hogy a magántermelők a mezőgazdasági termékekből adódó piaci feleslegüket a mezőgazdasági birtokon keresztül értékesíthetik, az pedig mint nyersanyagot a verbászi Mezőgazdasági-Élelmiszeripari Kombinátnak adja el, amelyhez egyébként szervezetileg tartozik.

A hozamokat illetően a magánszektor lemarad a társadalmi szektor mögött. Az utóbbi években azonban mind jobban javult a magángazdaságok gépi felszereltsége, valamint a tudományos vívmányok alkalmazása, s így a magánszektor hozamai is mind jobban megközelítették a társadalmi szektor hozamait.

Ez a következő táblázatból is látszik:

9. táblázat (4)

Kultúra	1971. (q/ha)			1981. (q/ha)		
	Magánsz. hozama	Társ. sz. hozama	Különb-ség	Magánsz. hozama	Társ. sz. hozama	Különb-ség
búza	32,0	43,7	11,7	28,0	38,0	10,0
kukorica	43,0	64,3	21,3	65,5	74,0	8,5
napraforgó	19,4	24,9	5,5	23,3	26,8	3,5
cukorrépa	285,0	316,0	31,0	338,0	342,0	4,0

A szőlészet és gyümölcsészet, amely valamikor virágzott a faluban, az utóbbi

bi pár évben a legkevésbé fejlett mezőgazdasági ágak számít. A gyümölcsösök és szőlőskertek területe állandóan csökkent, az 1981-es évben mindössze 34 ha volt, vagyis a magánszektor megművelhető területének 1,3%-a.

A szőlő- és gyümölcsstermesztés nem kifizetődő, ezért más kultúrák váltják fel őket.

Az állattenyésztést illetően az eddigi termelés főleg a sertésenyésztés, elsősorban a hizlalás felé irányult, míg a szarvasmarha-tenyésztés és a tejtermelés kisebb méreteket öltött.

A magánszektoron jelentős még a baromfitenyésztés is. A baromfiállomány a lakosság hússzükségletét hivatott kielégíteni vagy pótolni, így a baromfiállomány változása függ a többi húsféle, piaci árártól.

Az eddigiek alapján megállapítható, hogy a mezőgazdasági termelés kielégítő a magánszektoron, bár vannak még javítani- és változtatnivalók.

Lássuk, melyek azok!

Elsősorban az állattenyésztést kellene fellendíteni, gyarapítani kellene a jószágállományt, ugyanakkor nagyobb gondot kellene fordítani a takarmánynövények termesztésére is; vagy a vetésterületük növelésével, vagy pedig a hozamok növelésével lehetne javítani a helyzeten.

Azoknak a problémáknak az enyhítését, amelyekkel a falu mezőgazdasága, elsősorban pedig az állattenyésztése küzd, társadalmi érdekként kell kezelni, ezért a magántermelőknek a mezőgazdasági termelés irányvonala megválasztásakor nemcsak kizárólag az egyéni érdeket kellene szem előtt tartaniuk, hanem a társadalmi szektorral karöltve szervezeten fel kell venniük a harcot a gondok ellen, mert csak így várható a jelenlegi helyzet javulása.

6. A MAGÁNGAZDASÁGOK ANYAGI ÉS GAZDASÁGI HELYZETÉNEK GYAKORLATI FELMÉRÉSE

6.1. A MEGKÉRDEZETT SZEMÉLYEK NYILATKOZATAI

A következő szakaszban a földmaximumosokkal és a 2–3 holdas törpebirtokosokkal folytatott interjúkon keresztül igyekeztem bemutatni helyzetüket, illetve azt, hogy miként gazdálkodnak.

Interjúalanyaim informáltak arról, hogyan gazdálkodnak, mit termelnek, együttműködnek-e a társadalmi szektorral vagy sem, milyen gazdasági felszereléssel rendelkeznek, megtalálják-e a számításukat, mik a további terveik a gazdálkodással kapcsolatban, és hogy van-e a családban, aki majd folytatja ezt a tevékenységet.

Az interjúalanyok beszélgetés formájában válaszoltak kérdéseimre. Két kérdéscsoportot használtam, attól függően, hogy az illető személy földmaximumos-e vagy törpebirtokos.

Az interjúkat tömör elbeszélés formájában adom meg a kikérdezett alanyoktól kapott adatok alapján, amelyek a következőképpen oszlanak meg:

- a) 4 interjút készítettem földmaximumosokkal,
- b) 4 interjút pedig törpebirtokosokkal.

6.1.1. A földmaximummal rendelkezők nyilatkozatai

I.

B. G. 62 éves földműves, 1966-ig a helybeli földművesszövetkezet géplakatos volt. Pár hold földdel addig is rendelkezett, amit közösen vettek a feleségével, de mikor a szülei elöregedtek, B. G. átvette, később pedig örökölte tőlük a gyengén felszerelt gazdaságot. Sajnált a földtől megválni, ezért választotta inkább a gazdálkodást, mintsem a szakmát.

Ésszerű gazdálkodással, valamint rengeteg munka és lemondás árán sikerült mind több mezőgazdasági gépet és eszközt vásárolnia, olyannyira, hogy most már rendelkezik egy traktorral, kukoricakombájjal, vetőgéppel, ekével, kapálókével morzsolóval és kukoricagórézóval. A gépek javításánál nagy hasznát veszi szakmai tudásának, és a javítás költségeit így a minimálisra tudja csökkenteni.

A társadalmi szektorral eddig még nem kötött együttműködési szerződést, mivel már beszerezte a szükséges felszerelést, és még van ereje, egészsége az önálló gazdálkodáshoz.

A mezőgazdasági termeléssel kapcsolatban B. G. elmondta, hogy elsősorban gabonafélét termeszt; 8 holdon kukoricát, 40–50 q holdankénti terméshozammal, 6 holdon búzát, amelynek az átlaghozama 25–28 q holdanként, a többi területen pedig ipari növényeket (elsősorban cukorrépat) vagy takarmánynövényt termeszt.

Jószágtenyésztéssel a felesége foglalkozik, mindig tart 2–3 fejőstehenet, 6–8 üszőt, anyakocát. Két lovat is tartottak addig, míg nem vették meg a traktort.

B. G. és a felesége most még úgy érzik, hogy bírnak annyi erővel, hogy mindent egyedül elvégezzenek – habár sokat segít a fiuk is a családjával –, de ha idővel ez az erő elfogy, társulni szeretnének, mivel a fiuk nem akarja ezt a tevékenységet folytatni. Ő a hivatali munka mellett csupán rekreációként segít a szüleinek.

A gazdálkodás eredményeivel B. G. meg van elégedve, ugyanis még minden évben összegjött annyi bevételük, hogy a következő évben meg tudták valósítani a bővített újratermelést. Nemcsak a termelés kiadásait tudták fedezni, (amelyeket igyekeztek a minimálisra korlátozni), hanem gépeket, eszközöket is beszerezhettek, lassanként házat építettek és a fiukat is taníttatták.

II.

B. J. 67 éves. Földművesszülők gyermeke, aki a szüleivel közösen kezdte a gazdálkodást. Haláluk után B. J. 17 hold földet örökölt teljes mezőgazdasági felszereléssel. A teljes felszerelés alatt azonban lövontatású gépeket és eszközöket kell érteni.

Mivel a mezei munkát és a lovakat rendkívül szerette, B. J. nem is törekedett gazdaságának gépesítésére. Nagyobb mezei munkák elvégzésére a szövetkezet, később a mezőgazdasági birtok gépi szolgáltatásait vette igénybe, a többit ló-

vontatású eszközökkel végezte. A gyalogmunkák elvégzésére néha fogadott napszámost, de a család igyekezett minél többet egyedül elvégezni.

A jószágok gondozásából és neveléséből B. J.-né is kivette a részét. Két-három fejőstehenet, néhány üszőt, 8–10 hízót, baromfit minden évben tartottak a két ló mellett.

B. J. öt éve írta alá a mezőgazdasági birtok társastermelési részlegével a hosszú lejáratú együttműködési szerződést, mert már nehezebbre esett a munka, az egészsége is megromlott, a fiai pedig szakmát tanultak, állandó munkaviszonyban vannak, és nem kívánnak gazdálkodni. Ezenkívül azt is belátta, hogy a műszakilag túlhaladott eszközökkel nem lehetett különösebb eredményeket elérni a mezőgazdasági termelésben sem.

További terveivel kapcsolatban elmondta, hogy míg a társulásnak ez a formája lesz a faluban, meg szeretné újítani az együttműködési szerződést, mert nagyon meg van elégedve a kooperációval. Az ebből származó évi bevételük bőven elég kettőjük megélhetéséhez és a kiadásaik fedezéséhez.

III.

Ö. I. 42 éves, aránylag fiatal földműves. Amikor megnősült, az apjától két hold földet kapott, azzal kezdte a gazdálkodást. Rendkívüli erejének, egészségének köszönhetően, kitartó munkával, ésszerű gazdálkodással és takarékos-sággal minden évben vásárolt valamennyi földet, majd végül az apja halála után örökölt 4 kat. holddal ki lett a maximum.

Ö. I. 20 évvel ezelőtt kezdte meg az önálló gazdálkodást, és az első naptól kezdve arra törekedett, hogy minél jobban felszerelje gazdaságát. A házépítést is csak az utóbbi két-három évben tudta befejezni, mivel addig minden anyagi eszközét a gépek beszerzésére és a gazdasági épületekre fordította.

A befektetések eredményeként ma két traktorral, kukoricakombájjal, búzakombájjal, mindenféle kapcsolható eszközzel, valamint fejőgéppel van felszerelve Ö. I. gazdasága.

Ilyen felszereléssel, amelyhez párosul a ritkaságszámba menő fizikai képessége, önállóan el tud végezni minden mezőgazdasági munkát, s így nem gondol a társadalmi szektoralal való együttműködésre.

A termeléssel kapcsolatban elmondta, hogy ő is elsősorban búzát (5 holdon, 28–32 mázsás holdankénti terméshozammal) és kukoricát (10 holdon 50–55 mázsás holdankénti hozammal) termeszt, 2 holdon pedig minden évben valamilyen takarmánynövényt.

Ö. I. azok közé tartozik, akik igyekeznek fellendíteni a jószágtenyésztést. Ebben a felesége és a lányai a legjobb segítők. Nem kevesebb, mint 10 fejőstehen (géppel fejnek), tíz-tizenkét üsző, 60–70 juh, három-négy anyakoca és a baromfiállomány ellátása vár rájuk.

Az eddigi termelési eredményekkel meg van elégedve, és véleménye szerint megérte a rengeteg munka és fáradság. Továbbra is önállóan kíván gazdálkodni, szeretné felújítani a mezőgazdasági gépeket, és a jószágtenyésztés érdekében szeretne további lépéseket tenni. Úgy gondolja, hogy ha továbbra is így gazdálkodik, akkor ezután is megtalálja a számítását, vagyis meg tudja valósítani a bővített újratermelést.

Arra még nem gondolt, hogy lesz, ha már nem tudja egyedül csinálni, hiszen még fiatal és ereje teljében van, de mindenesetre a lányainak szeretné majd átadni a gazdaságát, akik nagyon szeretik ezt a tevékenységet.

IV.

K. L. 39 éves, ő is aránylag fiatal földműves, 17 holdas birtokának egy részét az édesapjától kapta, más részét a felesége örökölte, de közösen is vettek hozzá.

K. L. az édesapjától vette át az összes szükséges lövontatású felszerelést is. Korszerű mezőgazdasági gépekkel még nem rendelkezik, de a közeljövőben szeretne egy traktort és egy-két kapcsolható eszközt vásárolni. Tervben van ezenkívül a gazdaság teljes gépesítése, amikor majd az anyagi lehetősége ezt megengedi.

Eddig még nem érezte szükségét a mezőgazdasági társulásnak, csupán a társadalmi szektor gépi szolgáltatásait vette igénybe, a kisebb munkákat pedig egyedül, lövontatású eszközökkel végezte.

Azért nem kooperált, mert önállóan szeretne gazdálkodni, szeretné a gazdaságát gépesíteni, és szeretné, ha ezt a fiai is folytatnák. A fiúk még csak tizenévesek, de már nagyon sokat segítenek a jószágok körül, szeretik a háziállatokat és nagy érdeklődést tanúsítanak a mezőgazdasági tevékenységek iránt.

A jószágok körül főleg K. L.-né foglalatосkodik. Évente legalább két tehenet tart, három-négy növendékborjút, ezenkívül szép számban hizlal disznót is.

A termelés és az eredmények iránt érdeklődve megtudtam K. L.-től, hogy a többi magántermelőhöz hasonlóan ő is búzát és kukoricát vet elsősorban, de két-három holdon mindig természetesen valamilyen takarmánynövényt, vagy esetleg ipari növényt.

„A számadásomnak eddig még mindig összeért a vége” – mondta az eredményekkel kapcsolatban. „Eddig még minden évben tudtuk fedezni a kiadásainkat, ezenfelül takarékoskodni is tudtunk, és a megtakarított pénzen szeretnénk eszközöket vásárolni. Biztos vagyok benne, hogy a gépesítés után még sokkal jobb eredményeket tudunk elérni mint eddig” – fejezte be K. L. a nyilatkozatát.

6.1.1.1. *A nyilatkozatok összehasonlító elemzése*

Az előbbi interjúkat négy olyan magántermelővel készítettem, akik 17 hold „tisza mezőgazdasági” magángazdaság tulajdonosai. A feltett kérdésekkel kapcsolatban – a nyilatkozatok alapján – a következőket állapíthattam meg:

1. A magántermelők birtokaik java részét szüleiktől kapták vagy örökölték, és csak kisebb részt vettek saját erőből.

2. Földjeiken elsősorban búzát és kukoricát, vagyis a jelenleg két legjobban jövedelmező kultúrát termesztik, és csak kisebb mértékben más, kevésbé jövedelmezőt.

3. A termelés irányvonala a harmadik gazdaság kivételével mindenütt nő-

vénytermesztési-állattenyésztési jelleget ölt, vagyis a hangsúly a növénytermesztésen van, az állattenyésztés rovására.

4. A társulással kapcsolatban azt állapítottam meg, hogy a gépesített és aktív munkaerővel rendelkező magángazdaságok önállóan működnek, az előregeedett és elavult eszközökkel rendelkezők pedig kooperálnak, vagy igénybe veszik a gépi szolgáltatást, amelyet a társadalmi szektor nyújt.

5. A második eset kivételével a magángazdaságok törekednek a termelés gépesítésére a jobb és nagyobb hozamok érdekében.

6. A magángazdaságok birtokain (a második eset kivételével) csak a családtagok dolgoznak a következő munkamegosztás szerint: a családfő végzi a mezői munkákat, a feleség és a gyerekek pedig a jószágok körüli teendőket.

7. Mindegyik önállóan gazdálkodó és megfelelő eszközökkel rendelkező magántermelő meg tudja valósítani a bővített újatermelést.

8. Az első két magántermelő a társadalmi szektorral való együttműködést választja, ha már nem tud tovább önállóan gazdálkodni, mivel az utódok nem mezőgazdasági tevékenységet folytatnak. A másik két termelő átadja utódainak a gazdaságot (ha majd kiöregednek), mivel az utódok is mezőgazdasági tevékenységet kívánnak folytatni.

6.1.2. A törpebirtokosok nyilatkozatai

N. K. 64 éves nyugdíjas, a mezőgazdasági birtok asztalosa és bognárja volt. Tizennégy hold földdel kezdett 1949-ben gazdálkodni, de mivel a szakma jobban érdekelte, a földet lassanként eladogatta, úgy, hogy tíz éve már csak három holdnyi maradt neki.

A földdel együtt eladta a lóvontatású felszerelést is. Szükség esetén igénybe vette a társadalmi szektor gépi szolgáltatásait, négy éve pedig hosszú lejáratú együttműködési szerződést írt alá a mezőgazdasági birtok kooperációs részlegével. A társastermelési viszonytal nagyon meg van elégedve, ezért a határidő lejárta után a szerződést szeretné megújítani.

N. K. elmondta, hogy főleg a jószágtenyésztés terén működött együtt a társadalmi szektorral. Több ízben tartott száznál is több hízót, két ízben pedig 60 darab növendékborjút. Sajnos, az utolsó vállalkozása 1977-ben, amikor 60 darab borjút nevelt, a gyenge minőségű takarmány miatt kudarcot vallott és ez elvette a kedvét a további tenyésztéstől. Ma már csak a család részére tart baromfit és két-három sertést.

Az elmondottakból látszik, hogy N. K. sosem törekedett birtokának gyarapítására, mert őt magát a szakma érdekelte, a lánya pedig egyetemet végzett, vagyis nem volt a családban, aki a gazdálkodást választotta volna.

II.

N. J. 61 éves özvegyasszony, három és fél hold földje van. A férjével tizenhárom és fél holdon kezdtek gazdálkodni. A férje halála után, 1963-ban, egyedül nem tudta művelni, ezért öt-öt holdat adott a lányainak.

Korábban a mezőgazdasági birtok gépi szolgáltatását vette igénybe a mezei munkák elvégzésére, a gyalogmunkákat pedig egyedül csinálta.

A hosszú lejáratú együttműködési szerződést három éve írta alá, amelyet szeretne megújítani a határidő lejárta után, mivel nagyon elégedett ezzel az együttműködési formával.

A számítását úgy találja meg, hogy a társastermelésből származó bevételét kertészkedéssel pótolja. A ház mellett nagy darab, jó fekvésű kertje van, amelyben megterem minden vetemény, amelyeket a heti piacon tud értékesíteni. Ezenkívül a lányai is támogatják anyagilag.

Sertést és baromfit csak a saját részére tart, más jószágá nincs.

A lányai szakmát választottak, az unokái pedig továbbtanulnak, tehát az utódok közül sem vonzódik senki a mezőgazdasági tevékenység felé.

III.

P. F. a mezőgazdasági birtok 59 éves kőművese, P. F.-né 56 éves háztartásbeli, két hold földjük van. P. f.-né az apjától 7 holdat örökölt, ebből 5 holdnyt eladtak, egyrészt, mert egyik gyerek sem érdeklődött a gazdálkodás iránt, másrészt mert szükség volt a pénzre a továbbtanulásukhoz.

Ezzel a két hold törpebirtokkal öt éve társultak, mivel a családtagok közül nem volt aki művelje, ezenkívül megfelelő művelési eszközökkel sem rendelkeztek.

A társastermelésből származó bevételük kiegészíti P. F. személyi jövedelmét, amelyet a mezőgazdasági birtokon keres meg.

A társulás jelenlegi formájával elégedettek, ezért szeretnék megújítani az együttműködési szerződést a határidő lejárta után.

Ami a jószágtenyésztésüket illeti, csupán két-három sertésre és a baromfiállományra korlátozódik, amelyek a család hússzükségletét fedezik.

IV.

F. I. 40 éves szobafestő, 2 hold törpebirtokkal rendelkezik, amelyet F. I.-né két évvel ezelőtt örökölt az apja halála után.

Természetesen ennyi föld után nem tudnának megélni, de a kukoricatermésből származó bevételük valamelyest pótolja a személyi jövedelmet, amelyet F. I. a verbászi Napredak Építővállalatban valósít meg.

Ami a föld művelését illeti, a gyalogmunkát maguk végzik, a gépi munkát pedig egyik ismerősük, aki rendelkezik megfelelő felszereléssel.

F. I.-nek nem áll szándékában gazdálkodni, sőt a fiai is szakma után érdeklődnek, de a földet meghagyja kiegészítő jövedelemforrásként, esetleg idővel kooperál, mivel arra még eddig nem került sor.

Jószágtenyésztéssel – a baromfitenyésztésen kívül – azért nem foglalkoznak jelenleg, mert új házba költöztek, és még nem készültek el a szükséges gazdasági épületek.

6.1.2.1. A nyilatkozatok összehasonlító elemzése

Már írtam, hogy két-három holdas törpebirtokkal – néhány kivételével – csupán „vegyes” és „nem mezőgazdasági” magángazdaságok rendelkeznek, ugyanis ilyen kevés föld után lehetetlen lenne megélni egy családnak, ezért a törpebirtokon való gazdálkodást csak mellék- illetve kiegészítő tevékenységként folytatják. Interjúalanyaim (a második kivételével) tehát olyan személyek, akik a gazdaságon kívül állandó munkaviszonyban voltak vagy vannak, törpebirtokuk pedig kiegészítő tevékenységet és kiegészítő jövedelemforrást képez.

A nyilatkozatok alapján a következőket szűrtem le:

1. A második interjúalany kivételével egyiknek sem alaptevékenysége a mezőgazdasági termelés.
2. A negyedik interjúalany kivételével mindegyik úgy került a törpebirtokosok sorába, hogy a földjeit fokozatosan eladta, vagy mint a második alany, átadta a gyerekeinek.
3. A negyedik alany kivételével, aki még csak gondolkodik a társuláson, mindegyik törpebirtokos kooperált, és a határidő lejárta után meg kívánja újítani az együttműködési szerződést.
4. A törpebirtokosok nem rendelkeznek semmilyen mezőgazdasági felszereléssel, ezért vagy kooperálnak, vagy a társadalmi szektor gépi szolgáltatásait igénylik (a negyedik eset kivételével), ellenben a gyalogmunkát maguk végzik.
5. Az első interjúalany kivételével jószágot csak a saját részükre tartanak.
6. A számításukat úgy találják meg, hogy a földből származó bevétel mellett más jövedelmük is van.
7. Utódaik mind tanultak vagy pedig szakmát választottak, tehát egyik sem tanúsított érdeklődést a mezőgazdasági termelés és gazdálkodás iránt.

VÉGKÖVETKEZTETÉSEK

Feketicسن a mezőgazdaság szocialista átalakulása a földreformmal kezdődött. A földreform célja elsősorban a magánkézben levő földterületek 10 holdra való korlátozása volt, és a többlet szétosztása a nincstelenek és szegény parasztek között. A cél tehát a falu különböző szociális rétegei közötti különbségek megszüntetése volt. Ez többé-kevésbé sikerült is, mivel megszűnt a szó szoros értelmében vett nincstelenek osztálya, ugyanakkor nagybirtok sem létezett többé magánkézen.

A szocialista viszonyok erősödése a faluban összefüggött a szocialista mezőgazdasági szervezetek, vagyis a földműves-parasztszövetkezetek fejlődésével. A földműves-parasztszövetkezetek fejlődésének két időszakát különböztetjük meg. Az első periódus 1945-től 1953-ig tartott, és a mezőgazdaság országos helyzetének megszilárdítása érdekében alkalmazott adminisztratív előírások jellemezték.

A második periódus 1953-ban, a földműves-parasztszövetkezet újraszervezésével kezdődött, amikor megszűntek a különböző adminisztratív intézkedések a mezőgazdaságban, és kedvező feltételek alakultak ki a gazdasági erőket sza-

bad versenyében. Ekkor egyesek távoztak a tagok soraiból, és mint magántermelők folytatták tovább a mezőgazdasági tevékenységet. A társulás hívei viszont három életképes szövetkezetet hoztak létre, amelyek idővel egyesültek, s így az Általános Földművesszövetkezet létrehozásával befejeződött a szövetkezetek integrációs folyamata a faluban, amely egyben a két szektor integrációját is jelentette.

A szövetkezetek integrációjának eredményeként jött létre a mezőgazdasági birtok, amely a falu szerves része, és amely hatással van az egész falu mezőgazdaságának további fejlesztésére és korszerűsítésére.

A magángazdaságokkal kapcsolatban leszögezhetjük, hogy csak azoknak van jövőjük, amelyek rendelkeznek a föld műveléséhez szükséges munkaerővel és felszereléssel, ami által annyi jövedelmet tudnak megvalósítani, amely nemcsak a megélhetést biztosítja, hanem lehetővé teszi azokat az anyagi befektetéseket is, amelyeket a műszaki fejlődés megkövetel a mezőgazdaságban.

A faluban a mezőgazdaság a legfontosabb gazdasági ág, mivel a természeti feltételek is annak a fejlődését teszik lehetővé.

Noha a természet adta és egyéb lehetőségeket nem használják ki teljesen a községben, mégis elmondhatom, hogy a magánszektoron kielégítő a mezőgazdasági termelés, a társadalmi szektor, azaz a mezőgazdasági birtok pedig élen jár a kifizetődő gazdálkodásban, a hozamnövelésben, a korszerű technika és technológia alkalmazásában.

A faluban rendkívül nagy jelentősége van a mezőgazdasági társulásnak, elsősorban az idős földművesháztartások, valamint a törpe- és kisbirtokosok szempontjából, akiknek sem gépük, sem erejük nincs a birtokukban levő földterületek műveléséhez. A társulás útján ugyanis megvalósíthatók a társadalmi szektorban elért hozamok, a megvalósított jövedelem pedig mindkét fél részére gazdaságilag vonzóvá teszi a társulásnak ezt a formáját.

Azok a magántermelők, akiknek maguknak is megvan a műveléshez szükséges felszerelésük, önállóan gazdálkodnak.

A mezőgazdasági termeléssel kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy míg a növénytermesztésben jó eredmények születtek a társadalmi szektorban, a kooperációban és a magánszektorban egyaránt, addig az állattenyésztés általános válságba került, amelyből addig nem is tud kilábalni, míg nem lesznek rögzített, és a termelő számára kedvező jószágárak, valamint jó minőségű takarmány.

Szerintem ezt a problémát a két szektornak közösen és szervezeten kellene megoldania.

A mezőgazdasági birtok társastermelési részlegének további céljai, hogy a megkezdett jó úton haladva minél több termelőt bekapcsoljon a termelési együttműködésbe. A növénytermesztést illetően tervben van még 500 hektárral növelni a társított területeket, az állattenyésztést illetően pedig néhány sertésstélep kiépítését tervezik – szintén a magántermelők bevonásával –, ami pár ezer darab évi termeléssel növelné a sertésállományt.

Ezenkívül tervben van a géppark további korszerűsítése is, hogy jobban elvégezhesék a társított területek művelését, és hogy még jobban ki tudják elégíteni a gépi szolgáltatás iránti igényt.

Adatforrások

- ¹ Adatok Pál Sándor földmérnöktől.
- ² Reforma – Aktuelne teme; Specijalni prilog: Mali Idoš.
- ³ Dr. Laki László: Naučno-tehnološki progres i mobilnost poljoprivrednog stanovništva Vojvodine. Magistarska teza, Beograd, 1975.
- ⁴ A Tartományi Statisztikai Hivatal adatai.
- ⁵ Adatok a Feketics Mezőgazdasági Birtok Közös Ügyek szolgálata dolgozóitól.
- ⁶ Borislav J. Dimkovič: Promene u zemljišnoj svojini individualnih poljoprivrednih gazdinstava i njihov odnos prema zemlji radničkim zadrugama. Sremska Mitrovica, 1964.
- ⁷ Adatok Sárközi Ferenc tanártól.
- ⁸ Adatok Kórizs Sándor nyugdíjástól.
- ⁹ Adatok Molnár Károly állatorvostól.
- ¹⁰ Adatok Zečević Ranko tanártól.
- ¹¹ A Jugoszláv Kommunista Szövetség Programja.
- ¹² Edvard Kardelj: Zemlji radničko zadrugarstvo. Komunist br. 3/1947.
- ¹³ Dr Velimir Vasić: Putevi razvitka socijalizma u poljoprivredi Jugoslavije. Izdavačko preduzeće Rad, Beograd, 1960.
- ¹⁴ Adatok Harangozó Lajos nyugdíjástól, a volt Beszerző és Értékesítő Szövetkezet könyvelőjétől.
- ¹⁵ A JSZSZK alkotmánya.

Rezime

Ekonomski položaj individualnih proizvođača na osnovu sopstvenih mišljenja na primeru jednog vojvođanskog naselja

Ova kratka sociološka studija pored sociološkog značenja sadrži i veoma interesantne i kvalitetne ekonomske podatke i ekonomsko razmišljanje. Autor nam prikazuje jedno bačvansko selo Feketić gde je najvažnija delatnost poljoprivreda. Kao i u ostalim selima Vojvodine i ovdje dominira privatni sektor koji ima značajne površine u svom vlasništvu. Pored kvalitetnih podataka ova studija sadrži i interesantne intervju sa privatnim proizvođačima o načinu donošenja poljoprivredne proizvodnje na individualnom sektoru, o uzrocima opadanja stočarske proizvodnje o nedostacima i prednostima kooperativnog načina saradnje sa društvenim sektorom, o problemima proizvodnje industrijskog bilja itd.

Na kraju studije autor daje zaključak da u današnjim uslovima proizvodnje samo oni individualni proizvođači imaju izgleda u poljoprivredi koji poseduju relativno veće površine i dobru mehanizaciju, a oni koji imaju manje parcele i nisu u mogućnosti da nabave mehanizaciju, samo preko kooperativnih odnosa sa društvenim sektorom mogu ostvariti takve prinose koji im omogućuju rentabilnu proizvodnju.

Summary

**The Economic Situation of Individual Manufacturers by their own
Opinion – Taking a Settlement of Vojvodina for Example**

This social study is not only presenting interesting social indicators but also some useful economic data. The author describes a village of Bačka named Feketić, where the majority of inhabitants is employed in agriculture. Most of the territory is private property like in the rest of the villages of Vojvodina. The study contains some interesting interviews with private manufacturers concerning the problems of agricultural production in the private sector, the causes of decrease of cattle breeding, the advantages and disadvantages of cooperation with the social sector, the problems of production of industrial plants.

At the end of the study the author comes to a conclusion that under the present circumstances only those manufacturers can succeed who own bigger territories and mechanisation, while the rest of them who own smaller territories and no mechanisation can survive only by cooperating with the social sector.